

HROMADA ATTILA

60 ÉV TÁVLATÁBÓL – 1956 A KATEDRÁN

Mialatt ezeket a sorokat írom, országhatárokon innen és túl még zajlanak az augusztus 20-i megemlékezések. Az ünnep összegzéseként egy cikk jelent meg a legnagyobb szlovákiai magyar napilapban, miszerint a nemzeti ünnepek egyre kevesebb fiatalembert érdekelnek, sőt, sokan azt sem tudják, miről emlékezünk meg. A cikk írója szerint ez részben azért van, mert egyrészt a fiatalok aránya demográfiai okokból valóban kevésnek hat, másfelől pedig a hagyományörzés és emlékezés amúgy is inkább az idősebb korosztály szívügye.

Az 1956. október 23-i megemlékezések, bár időben jóval közelebb állnak hozzánk az államalapítás ünnepénél, nem feltétlenül kelti fel több diák érdeklődését. Ennek a történelemtanításban is láthatjuk az okát, hiszen az ilyen részletesen taglalt események sok fiatalnak nem más jelentenek, mint frusztrációt, melyet a nevek és dátumok bemagolása okoz.

A történelemtanítás módszertana nálunk inkább narratív, nem arra törekvő, hogy hosszú távon is megmaradó tudást és képességeket adjon át. Pedig 1956. október 23-án egy budapesti fegyveres felkelés végül szabadságharcba torkollott a szovjet kárhatalom ellen, melyet a magyar nép egyik legegységesebb és legosztatlanabb kinyilatkoztatásaként ismerünk a

szabadság iránt. Ha ilyen fontos események kapcsán a diákoktól csak egy adatmennyiség bemagolását várjuk el, a fiatalok elveszítik azt a speciális kapcsolatot '56-tal, melyet az a generáció él meg, aki részt vett a forradalomban, vagy annak vívmányainak a tagadására kényszerült a kommunizmus évtizedeiben.

A történelemtanár itt nagy feladat előtt áll, hiszen a történelmi tudás hosszú távon való átadása nehézkessé válik, mert a régi tanítási módszerek nem tudnak lépést tartani a diákok egyre dinamikusabb mindennapjaival. Ha a történelemtanítás elérné azt, hogy a diákok a dolgozatokon túl is emlékezzenek a tanultakra, akkor az órákon szerzett tudás felvértezné őket a szélsőséges eszmékkel szemben, és segítené nekik érveket formálni, amely a kritikus gondolkodáshoz nélkülözhetetlen. Hogyan érheti hát el a történelemtanár, hogy egy olyan fontos esemény, mint '56 üzenete, a tanórán kívül is emlékezetes maradjon?

Az emberiség egy új történelmi korszakba érkezett, melyet legtalálékosabban neobarokknak nevezhetünk. Ez feladja a leckét a jövő tanárainak, hiszen hasonlóan a 17-18. századi barokkhoz a vizualitás van a középpontban a klasszicizmus írásbeliségével szemben. A neobarokk főként a televízió, majd a digitális forradalom diadalmenete

után nyert nagyobb teret. Ezért nem szabad alábecsülni a képek és videók szerepét az oktatásban, hiszen mindez kevésbé életidegen a Youtube-on és Tumblr-on felnőtt generációknak. Egy kép is lehet ugyanolyan komplex és információkat hordozó, mint egy egész oldalas szöveg. A diákoknak lehetőségük nyílik arra, hogy tanulmányozzák, milyen cél rejlik a kép mögött, mi volt a készítőjének a motivációja, vagy hogy egy-egy kép hogyan változtatja meg a véleményüket az adott eseményről. Mint előbb írtam, ha az 1956-os eseményekkel kapcsolatban túl sok a szöveges memorizáció, az nehezebben kelt a diákokban empátiát az akkori hősökkel és a szabadságvágyukkal szemben. Egy ilyen, az akkori egész világ figyelmét magára parancsoló esemény többet érdemel, mint néhány évszám és név bemagolása.

Ha a diákok korabeli képeket, rádiófelvételeket, újságcikkeket, akár rövid filmfelvételeket látnak október 23-ról és az azt követő napokról, nagyobb az esélye annak, hogy 1956 releváns, megfoghatóvá és érdekessé válik számukra. A vizuális és elsődleges források használatával nemcsak nem fogják pár nap múlva elfelejteni a fontos neveket és dátumokat, hanem forrásismeretük is bővülni fog, és fel tudják majd ismerni a propagandát, mely napjainkban is aktívan jelen van.

A diákok csak a nehézségeket átéltek szemtanúkkal tudnak empátiát érezni, a száraz adatokkal mindez nem működik. Ezért lenne fontos az '56-os résztvevők személyes történetét a tananyagba belecsempészni, akár egy nyilvánosan nem ismert szemtanú által. A tankönyv nem tudja úgy visszaadni a történelmi helyzetek bonyolultságát, mint egy személyes történet elmesélése. Természetesen a sűrű tanrend miatt nincs esélyünk bemutatni egy történelmi alak személyiségének komplexitását, de érdemes például Kádár és Nagy szerepét a forradalomban különböző forrásokból megvizsgálni. A diákok ezáltal saját maguk tudják értékelni az egyes szereplőket. Magyarországon például Nagy Imre a forradalomban betöltött szerepe miatt hőssé és mártírrá lett kikiáltva, viszont a nyugati történészek szkeptikusan tekintenek rá, hiszen önként csatlakozott a kommunista párthoz, és vett részt annak működésében.

A többféle forrás ismeretével a diákok szabad kezet kapnának, hogy a kapott információk alapján ők maguk értékeljenek egy-egy történelmi szereplőt. Ez a tanulót szinte aktív szereplőjévé tenné az akkori eseményeknek, és a mindennapi élethez is fontos tapasztalatokhoz – érvelés, kritikus gondolkodás gyakorlása – juttatná.

Az angolszász országokban gyakori, hogy sok bankárnak, közsférában dolgozónak eredetileg történész végzettsége van. Ezekben az országokban ez a tantárgy adja át leginkább az érvelés és kritikus gondolkodás alapjait. Az érvek az információk analíziséből származnak, és fontos, hogy a diákok argumentálni tudjanak egy olyan fontos témában is, mint 1956. A másik fél érveire is hallgatniuk kell, vagy akár igazat adniuk, ahelyett, hogy irracionális módon a félelem vagy a düh lenne kijelentéseik forrása.

Az elsődleges források használata nemcsak a tananyag egyszerűbb megértését és hosszabban tartó megjegyzését jelenti, de hozzájárul a szövegértés és kritikus gondolkodás erősítéséhez. A historiana.eu weboldal ilyen, nagyrészt elsődleges forrásokra épülő internetes segédeszköz történelemtanárok számára, ahol a tanárok ingyenesen letölthetik a tananyagot, mely egyre növekvő számú témakörben is használható.

A másodlagos forrásból származó tananyagoknak megvannak a maga hátulütői, mert azok akarva-akaratlanul is kifejezik az író véleményét, egyszerűsített ilyen esetekben a diákoktól megvonjuk azt, hogy saját maguk jöjjenek rá az összefüggésekre, véleményt formáljanak vagy érveljenek.

A történelemórákon a jelen idő összekötése a régmúlt eseményeivel megosztja a történészeket és a tanárokat. Sokak szerint az 1956 mint történelmi esemény önmagában egyedi és megismételhetetlen, ezért mindenfajta párhuzam vonása a jelenrel felelőtlen, hovatovább a 1956-os szabadságharcosok áldozatvállalásának elferdítése, megcsúfolása. Szerintük olyan korban élünk, amelyre a múltban még nem volt példa, és egy hasonló eseménynek a felgyorsult információáramlás miatt más kimenetele lenne. A történelmi eseményeket tehát csak a maguk kontextusában érdemes elemezni.

Pragmatikus okokból azonban érdemes rávetíteni a történelmi eseményeket a mai korunkra. A diákok csak nehézkesen jegyzik meg azt, ami nem kapcsolódik közvetve az életükhöz. Tehát a diákokat igenis bátorítani lehet a kapcsolatok keresésére az adott esemény és jelenünk között, a múltat akár intő példaként felhasználva.

Az ilyen szemléletű oktatás egy új dimenziót adna a történelemtanításnak, ami a nyugati országokban már régóta működik. Paradox módon a történelemtanítás ott az olyan modern kompetenciákra is megtanít, mint például az írásbeli és kommunikációs készségek, az összefüggések felismerése, az analitikus gondolkodás. Célszerű ezért akár minden órát úgy kezdeni, hogy a történelmi eseményt összekötjük egy aktuális eseménnyel. Ne feledjük, hogy az ilyen eszmefuttatásnak az a gyakorlati célja, hogy a történelmi eseményt a tanulók hosszú távon is megjegyezzék.

Rendkívül aktuális ma a történelemoktatás demokráciára való tanítása, hiszen a jelen kihívásait jobban meg tudjuk érteni, ha tudjuk, mi történt a múltunkban. Az 1956-os év megtorlása egy nemzet tudatlanságba taszítása volt. A kényszermunkatáborok célja például nem a kollektivizáció vagy egyéb gazdasági megfontolás volt, hanem a problematikusnak, zavarónak megbélyegzett emberek megfigyelés

alatt tartása. A mai diktatúrák eszközei világszerte vajmi keveset változtak.

A történelem nem a helyes út és a rossz út megtalálásában segít, inkább csak példákat tud adni. A történelemből való tanulás mindenképp egy optimista elképzelés, hiszen ha ez valóban működne, akkor egy idő után ugyanazokat a hibákat már nem követnének el.

1956 kapcsán arról is gyakran elfeledkezünk, hogy az akkor történt eseményeket ne kontextus nélkül adjuk át a diákoknak. A kontextusba ágyazás nélkül nehéz teljes képet kapni az eseményről, hiszen a forradalom előzményei és kiváltó okai legalább annyira fontosak, mint október 23-a és az azt követő időszak.

Hatvan évvel a szovjet megszállás után sokminden akad az osztálytermekben, amelyre reflektálni kell, és sajnos néha pont a legaktuálisabb történelmi eseményekre jut a legkevesebb idő. A szovjet hatalom elbukott, az '56-os forradalom, melynek eszméi nem veszték el, évtizedek múlva győzni tudott. Putyin szerint a Szovjetunió felbomlása a 20. század legnagyobb geopolitikai katasztrófája volt, mialatt egy tucatnyi ország évtizedek elnyomása után elnyerte a függetlenségét. Ha más nem, ez a tény mutatja, mennyire ellentétes nézetek lehetnek arról, hogy értelmezzük történelmünket.

1956 megértéséhez tehát el kell érniünk, hogy a diákok hosszú távon is megjegyezzék a hozzá kapcsolódó tudnivalókat, melyet a vizuális és *Historiana* platformokon könnyebben el tudunk érni, mint a hagyományos módon. Ha az '56-hoz kapcsolódó, elsődleges forrásokból származó információk hosszú távon megmaradnak, és lehetőség kínálkozik azok kiértékelésére, akkor a történelemoktatás fontos szerepet játszhat a kor kihívásainak leküzdéséhez.

A demokráciához hozzátartozik, hogy a történelem és annak tanítása nem képezheti egy ember vagy egy párt monopóliumát. Az '56 utáni események megmutatták, hogy mindezt meg lehet próbálni, de hosszú távon ez nem sikerülhet. A történelmet ugyanis nem lehet kisajátítani, hiszen Európa történelméhez hozzátartozik, hogy minden nemzeti történelem egy oszthatatlan egész lenyomata.